

Ankara
Kızılbaş
Camii
minberinin
tamir
kitâbesi

nı da yağmalamıştı. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin torunu Ulu Ârif Çelebi, Birgi'yi ziyareti sırasında Aydınolu Mehmed Bey'den Yâkub Bey'in subaşısı diye söz eder (Eflâkî, II, 947). Ulu Ârif Çelebi'nin Ladik (Denizli) şehrini ziyaretini anlatan Eflâkî, Germiyan Emîri Alişîr oğlu Yâkub'un Ladik civarında Alâmeddin pazarı bölgesinde ordugâh kurduğunu bildirir. Yâkub Bey'in Denizli yöresinde ordugâh kurması Denizli'deki İnançoğulları Beyliği'nin Germiyanlılar'a tâbi olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Köprülü, II, 412). Ulu Ârif Çelebi, ziyareti esnasında Yâkub Bey'in kendi köleleriyle uğraşıp onunla ilgilenmediğine üzülerek oradan ayrılmasının hemen ardından adamlarını gönderip özür dilediği belirtilir. Daha sonra Ulu Ârif Çelebi, Kütahya'ya geldiği zaman Yâkub Bey kızını kucağına alıp gelmiş ve ona talebe olmuştur (Eflâkî, II, 946-947). Yâkub Bey, 1314'te Anadolu beyliklerini itaat altına almak için İlhanlı Hükümdarı Olcaytu Han tarafından gönderilen ve Erzincan-Sivas arasında ordugâh kuran Emîr Çoban'ın yanına giderek ona bağlılığını bildirmek zorunda kaldı. İlhanlılar'ın Anadolu valisi Çobanoğlu Timurtaş, Hamidoğlu Feleküddin Dündar Bey ile Eşref oğlu Süleyman Bey'i katledip Karamanoğlu'nu zorla itaat altına alınca Karahisar emîri Yâkub Bey'e sığındı; Timurtaş bu duruma müdahale edemedi. Ardından Karahisar emîri Yâkub Bey'e damat olarak durumunu kuvvetlendirdi ve Germiyanlılar'ın Karahisar valiliğini yapmaya başladı. Yâkub Bey'in bundan sonra kuzeydeki komşusu Osmanlılar'la da arası açıldı. Osmanlı kaynaklarında yer alan rivayete göre Yâkub Bey'den teşvik gören Çavdar Tatarları, Orhan Gazi'nin Eskişehir'de bulunmasından faydalanarak Osmanlı topraklarına saldırmış, Karahisar şehrini ve pazarını yağmalamıştı (Neşri, I, 87, 120). Bu olaylar sırasında çıkan savaşta Germiyanlılar yenilgiye uğramıştı.

Kaynaklarda bunların dışında Yâkub Bey hakkında bilgi yoktur. Onun ölüm tarihi de belli değildir. *Şubhu'l-a'sâ'*'daki bir kayıttan (VII, 281) Yâkub Bey'in 741'de (1340) Mısır ile mektuplaştığına dair bilgi mevcuttur. Onun Mûsâ adlı bir oğlu olduğu da bir vakfiye sûretinde belirtilir (Varlık, s.

96). Evliya Çelebi, Yâkub Bey'in Kütahya'da Hıdırlık tepesinde defnedildiğini yazar (*Seyahatnâme*, IX, 17). Yâkub Bey'den sonra yerine oğlu Mehmed Çahşadan Bey geçti. Yâkub Bey'e ait 721 (1321) tarihli bir vakfiye sûreti mevcuttur (VGMA, *Mücedded Anadolu Defteri*, nr. 6-592, s. 139, sıra nr. 116). Bu vakfiye Uşak kazasında tesis edilen bir zâviyeye ait olup burada ayrıca Hacimköy ve etrafındaki diğer vakıf arazileri ve sınırları tesbit edilmektedir. Öte yandan Yâkub Bey döneminde edebî ve ilmi faaliyetlerin arttığı, Kütahya'nın bir beylik merkezi olarak gelişme gösterdiği belirtilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Afyon Kadı Sicilleri, nr. A. 144; Sultan Veled, *Divân-ı Sultan Veled* (nşr. F. Nafiz Uzluk), Ankara 1941, s. 550; Aksarayî, *Müsâmeretü'l-aḥbâr*, s. 311; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik* (Taeschner), s. 22, 35; a.mlf., *et-Ta'rif bi'l-muṣṭalaḥi's-şerîf*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3160, vr. 2^b; Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifin*, II, 946-947; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ'*, VII, 281; Neşri, *Cihannümâ* (Unat), I, 87, 120; Âfî Mustafa Efendi, *Fusûlü'l-hal ve'l-akd ve usûlü'l-harc ve'n-nakd*, İÜ Ktp., TY, nr. 9783, vr. 102^b; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 17, 19, 20; Ch. Lebeau, *Histoire du Bas-Empire*, Paris 1835, XIX, 42; Mübârek Galib, *Ankara Kitâbeleri*, İstanbul 1341, I, 9; P. Wittek, *Menteşe Beyliği* (trc. Orhan Şaik Gökyay), Ankara 1944, s. 17; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 44; Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanlıoğulları Tarihi: 1300-1429*, Ankara 1974, 31-40, 96; F. Köprülü, "Germiyan Beyliği Tarihine Aid", *TM*, II, 412-414; Ergül Uğurlu, "Ankara Kızılbaş Camii Minberi", *TET.D*, X (1968), s. 76-77, 81.

MUSTAFA ÇETİN VARLIK

YÂKUB ÇELEBİ KÜLLİYESİ

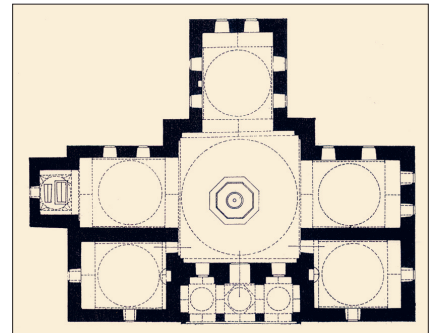
Kütahya'da
Germiyanlıoğulları devrinde
inşa edilen külliye.

Gök Şadırvan, İmaret Mescidi, İmaret Camii ve Yâkub Çelebi Medresesi adlarıyla da tanınır. İmaret, mescid, türbe, medrese ve kütüphane birimlerinden oluşan külliyenin taş vakfiyesinden Germiyanlı II. Yâkub Bey tarafından inşa edildiği ve 814 (1411-12) yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Yine vakfiyeye göre imaret beş ay kadar işletildikten sonra Karamanoğulları'nın işgaline uğramış ve iki buçuk yıl fa-

aliyet gösterememiştir. Çelebi Sultan Mehmed, Karamanoğulları'nı Kütahya'dan sürünce bu yerleri geri alarak II. Yâkub Bey'e teslim etmiştir. 1414'te II. Yâkub Bey taş vakfiyeyi yazdırmış ve imaret tekrar hizmete girmiştir. Vakfiyenin birçok satırında, "Çelebi Mehmed kabul tutup nişan verdi" diye yazılıdır. Bu durum, imarete tahsis edilmiş yerlerin fiilen Çelebi Mehmed'e ait olduğunu ve onun himayesini göstermektedir. Taş vakfiye 2 x 3,70 m. ebadında olup Türkçe yazılmıştır. Otuz dokuz satırı görülebilen vakfiye otuzuncu satırına kadar okunabilmiştir. Diğer satırlar âdetâ silinmiş durumdadır. Giriş kapısı üzerinde yer alan üç satırlık Arapça kitâbeden yapının bir fesad sonucu yıkıldığı ve Sultan II. Murad'ın izniyle vakfın mütevellisi İshak Fakih b. Halîl tarafından 844'te (1440-41) ihya edildiği anlaşılmaktadır. Bu ihya sırasında yapının sınırları ve yapı tipi fazla değişikliğe uğramamış, üst örtüsü yenilenmiştir. Anadolu Valisi Osman Paşa (Gürcü) 1803 yılında yapıyı tamir ettirmiş, bu onarım sırasında cemaatin çokluğunu sebep göstererek imaretin tamamını mescide dahil etmiştir. Aynı tarihlerde hemen yakınındaki ulucaminin harap durumu, oldukça geniş bir kapalı alanı bulunan yapının mescide çevrilmesinin sebebini açıklamaktadır.

Medrese talebelerine, ihtiyaç sahiplerine ve fakirlere yemek dağıtmak amacıyla kurulan imaret mescidle birlikte zâviyeli / tabhâneli plana sahiptir. Tamamen moloz taştan inşa edilen yapıda taşların arasında yer yer düzensiz tuğla hatıllar yer almaktadır. Yalnız revak kemerlerini taşıyan ayaklar kesme taşlıdır. Yapıya giriş içeriye doğru çekilmiş üç bölümlü küçük bir

Yâkub Çelebi İmaret Mescidi ve Türbesi'nin planı

Kütahta'da
Yâkub Çelebi
Külliyesi

revak şeklindedir. Sivri kemerle dışarıya açılan revak yanlarda pandantifli, ortada mukarnas dolgulu üç basık kubbe ile örtülüdür. Revakın ortasındaki kapıdan geniş, kubbeli, aydınlık fenerli ve şadırvanlı bir orta mekâna geçilir. Ferah bir iç avlu konumundaki bu mekâna üç yönden kubbeli birer eyvan açılmaktadır. Dikdörtgen kuruluşlu eyvanların kubbeleri iki yana atılmış kemerlerin üzerine oturmaktadır. Girişin karşısındaki eyvanın zemini 20 cm. kadar yükseltilmiş, diğerleri düz bırakılmıştır. Yapıda yan eyvanlarla girişin iki yanında kalan boşluklara kubbeli birer oda inşa edilmiştir. Birer kapı ile orta mekâna açılan bu odaların içlerinde birer adet ocak bulunmaktadır.

Zemini yükselttilerek diğer eyvanlardan ayrılan ana eyvanının güney (sol) duvarında iki pencere vardır. İlk mihrabın bu iki pencere arasında yer aldığı söylenmektedir. Bu tip yapıların diğer örneklerinde görüldüğü gibi mihrabın burada olması mâkuldür. Günümüzde mihrap güney eyvanının türbe kademesiyle birleştiği yerdedir. Üçgen alınlığından XIX. yüzyılda buraya yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Yine bu yüzyılda büyük bir onarım geçiren yapının duvarlarında ve özellikle pencerelerinde görülen bazı değişiklikler bu tamire işaret etmektedir. Onarım sırasında giriş kapısının üçgen alınlığı ve söveleri yenilenmiş, yuvarlak kemerli ve taşkın söveli duruma getirilen pencereler içeriye doğru pahlanarak genişletilmiştir. Ayrıca yan odalarda bulunan ocakların yaşmakları da yenilenmiştir. İmaret 1954'te Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tamir ettirilmiş ve Vahîd Paşa İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Onarım sırasında binanın sonradan yapılan, dört yöne meyilli kiremit örtülü ahşap çatısı kaldırılarak kubbelere dışarıdan görülecek hale getiril-

miştir. 1999'da Çini Müzesi olarak düzenlenen yapı günümüzde de aynı fonksiyonu sürdürmektedir.

Türbe Kütahta ve çevresinde yaygın biçimde görülen eyvan tipi türbe şeklindedir. Güney eyvanının hemen arkasında yer alan türbe eyvandan daha küçük olup basık bir kubbe ile örtülüdür. Geniş bir sivri kemerle eyvana açılan türbenin zemini yerden 105 cm. kadar yükseltilmiştir. Türbede II. Yâkub Bey ile eşi Paşa Kerime Hatun'a ait iki sanduka bulunur. Sandukalar ve türbenin zemini, altıgen firûze renkli çinilerin arasına yerleştirilen üçgen lâcivert çinilerle kaplanmıştır. Çoğu geç döneme ait olan bu çiniler arasında renkli sır tekniğinde yapılmış rûmî motifli birkaç parça bordür çinisi vardır.

İmaret mescidinin güneydoğu köşesinde yer alan medrese "U" şeklinde düzenlenmiş olup revaksız dar bir avlu etrafında sıralanan dokuz hücreden meydana gelmektedir. Eski bir fotoğrafından avlu kapısı yakınında yüksek bir eyvanının varlığı anlaşılmaktadır. Külliye'nin çok önemli Türkçe taş vakfiyesi önceleri bu eyvanda bulunmaktaydı. Ayrıca bu eski fotoğrafta medrese hücrelerine ait olduğu sanılan yan yana küçük baca dizileri görülmektedir. 1935 yılına kadar bir bölümü ayakta kalan medrese bu tarihten itibaren tamamen ortadan kaldırılmış ve büyük kısmının üzerinden Gediz caddesi geçmiştir. Bu esnada taş vakfiye de buradaki yerinden alınıp imaret mescidinin giriş revakındaki yerine konmuştur. Vakfiyede kütüphanesi için bir memurun tahsis edildiği belirtilen yapının külliye binaları arasında yer aldığını düşünmek mümkündür.

Ulucaminin güneybatısında kesme taştan büyükçe bir yapı kalıntısı mevcuttur. Kare planlı, prizmatik Türk üçgenleriyle geçişi sağlanan, tuğla kubbe ile örtülü ya-

pının doğusunda eyvan şeklinde bir uzantı yer almaktadır. 1960 tarihli imar komisyonu raporunda yapıdan, 1737'de Müftü Abdullah Efendi tarafından inşa ettirilen Müftü Efendi Kütüphanesi diye bahsedilmektedir. Ancak XIV. yüzyılın sonu ile XV. yüzyılın başlarına ait üslûp özellikleri gösteren yapının II. Yâkub Bey Külliyesi'ne ait kütüphane binası olabileceği düşünülebilir. Germiyanogulları Beyliği'nin Kütahta'daki bu en önemli yapısı günümüzde imaret ve türbesiyle varlığını sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Kızıltan, *Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescitler*, İstanbul 1958, s. 81; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi II*, s. 516-518; Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanogulları Tarihi: 1300-1429*, Ankara 1974, s. 111; a.mlf., *XVI. Yüzyılda Kütahta Sancağı*, Erzurum 1980, s. 174; a.mlf., "Germiyanogulları Beyliği", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu* (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara 2006, I, 153-157; Ara Altun, "Kütahta'nın Türk Devri Mimarisi-Bir Deneme", *Kütahta: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan*, İstanbul 1981-82, s. 288-304; a.mlf., *Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, İstanbul 1988, s. 69; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, s. 219; A. Osman Uysal, *Germiyanogulları Beyliğinin Mimari Eserleri*, Ankara 2006, s. 125-140; Semavi Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimâî Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1963), s. 40-41.

GÜLBERK BİLECİK

YÂKUB ÇELEBİ ZÂVİYESİ ve TÜRBESİ

İznik'te

XIV. yüzyılın ikinci yarısında
inşa edilen zâviyeli cami ve türbe.

Sultan I. Murad'ın oğlu Yâkub Çelebi tarafından 791 (1389) yılından önce yaptırılmış olan binanın kitabesi yoktur. 1919 yılına kadar fonksiyonunu sürdürmüş, bir süre boş kaldıktan sonra 1934'te müze deposu yapılmış, 1963'te onararak yeniden ibadete açılmıştır. Yapı yakın zamanda esaslı bir onarım daha görmüştür. Zâviyeli / tabhâneli diye adlandırılan plan grubu içerisinde değerlendirilen yapı bir sıra kesme taş, üç sıra tuğla ile almaşık örgülü duvarlara sahiptir. Duvarların üstü tuğladan kirpi saçaklarla sonlanmış, üst örtüyü meydana getiren kubbe ve tonozlar dıştan hafif kavisli kiremitlerle kaplanmıştır. Yapının önünde beş birimli bir revak bulunmaktadır. Revak köşelerde birer "L", orta eksende iki "T" şeklinde pâyeye ve aralarda birer sütuna oturan sivri kemerli açıklıklıdır. Devşirme olarak kullanılmış olan sütun başlıkları antik döneme aittir. Ke-